

СОЦІОЛОГІЯ

УДК 316.356.4:37.062.1-054.72

А. В. БАБІЧЕВ,*здобувач*

*Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
радник Голови правління Харківської обласної благодійної організації
«Благодійний фонд “Ренесанс”»*

ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ЩОДО СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНІ

Обґрунтовано методику проведення дослідження щодо поліпшення стану соціокультурної адаптації іноземних студентів в Україні.

Постановка проблеми. Як відомо, освіта є стратегічним ресурсом суспільства, а належне ставлення держави до цього ресурсу завдяки функціонуванню відповідних механізмів забезпечує значний розвиток інтелектуального та творчого потенціалу населення і, як наслідок, – зростання його соціально-економічного благополуччя.

За умови економічної кризи державні органи влади розвинутих країн світу звертають увагу на ризики втрати доходів від навчання іноземних громадян. Так, залучення до навчання у Великій Британії студентів-іноземців є одним з основних напрямків діяльності Британської ради. Її виконавчий директор М. Девідсон зауважує, що «функціонування деяких університетів залежить від іноземних студентів, на окремих курсах вони становлять до 80 %» [1].

За статистичними даними ЮНЕСКО, у 2008 р. загальна кількість іноземних студентів у світі становила 2,9 млн осіб. Протягом останніх десяти років кількість студентів, які здобувають вищу освіту за межами країни проживання (мобільних студентів), зросла майже на 70 % [2].

Лідерами надання освітніх послуг громадянам іноземних країн є США, Велика Британія, Австралія, Канада, Нова Зеландія, Німеччина, Франція. Згадані держави разом охоплюють понад 60 % цього ринку [3], на якому за умови економічної кризи загострюється конкурентна боротьба.

В Україні спостерігається позитивна динаміка збільшення кількості іноземних студентів (від 20 000 осіб у 2000 р. до 44 082 осіб у 2010 р. [4]) і відповідно доходів від їх навчання. І це не дивно, адже іноземних громадян насамперед

приваблюють порівняно дешеві освіта та проживання.

Наведені факти свідчать про те, що державним органам влади необхідно створювати конкурентні умови на міжнародному ринку надання освітніх послуг. Напрямок такої діяльності є актуальним для України не лише з економічних, а й із соціально-демографічних причин. Сьогодні відбувається дестабілізація ринку освітніх послуг, що виявляється через скорочення контингенту випускників загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів [5, с. 47]. Це призведе до значного скорочення науково-педагогічних працівників і відповідно до зростання безробіття на ринку праці.

Вирішення згаданих економічних та соціально-демографічних проблем взаємопов'язане з проблемою соціокультурної адаптації іноземних студентів, які виявляються у наданні інформації про освітні послуги, умовах навчання, проживання і перебування на території країни та упередженому ставленні до них з боку працівників органів внутрішніх справ, представників інших установ (зокрема вищих навчальних закладів), студентських міжособистих між представниками різних держав, в існуванні таких явищ, як ксенофобія, расова нетерпимість, у недосконалому механізмі візового режиму для іноземних студентів тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У своїх дослідженнях І. Господарський звертає увагу на те, що серед основних проблем, з якими стикаються іноземні студенти, найважливішим є мовний бар'єр: «Ситуація ускладнюється ще й фактом неофіційного домінування російської мови у багатьох навчальних закладах центральної і східної України. Тому

для належного засвоєння матеріалу іноземцям часто доводиться вивчати не одну, а навіть дві достатньо тяжкі для опанування слов'янські мови. При цьому жодна з цих мов не матиме ніякого практичного застосування після отримання диплому, оскільки жодна з них не буває робочою на серйозних міжнародних форумах, не відповідає серйозним інформаційним ресурсам Internet чи іншим пошуково-бібліотечним базам даних» [6]. Є й інша проблема, на яку звертає увагу Є. Пономаренко, тим самим певною мірою опонує І. Господарському: іноземним студентам англійських факультетів, що навчаються в Україні, також необхідно знати українську або російську мову. Тому метою дослідження науковця є визначення комунікативних потреб спілкування цього контингенту [7]. Учені пропонують шляхи вирішення проблем стосовно мовного бар'єра, але запропоновані заходи не вирішують усіх проблем соціокультурної адаптації іноземних студентів.

На думку О. Бардіної-Віж'є, основний показник адаптованості є «комунікативна дія як нормативний зразок адаптативної дії суб'єкта (іноземного студента), а не просто будь-яка мовна взаємодія з представниками приймаючого суспільства, яку ми можемо спостерігати у повсякденності» [8].

На важливість проведення досліджень щодо полікультурних взаємовідносин іноземних студентів у середовищі вищого навчального закладу України звертає увагу І. Зозуля: «Студентство України складається з різних культур, етнічних національних та релігійних груп, і основне завдання вузів України – збереження між цими групами сталих дружніх зв'язків і відкритих взаємовідносин, які передбачають рівноправність, толерантність, взаємоповагу і визнання рівноцінності кожної з них. І саме полікультурне виховання сприяє зниженню соціальної напруги в суспільстві. Воно формує індивіда, який готовий до міжкультурного діалогу, розширює можливості полікультурного простору та створює умови для розвитку особистості» [9].

Серед науковців, що розглядали зазначену проблематику, слід назвати Д. Пороха, який обґрунтував сутність, функції психолого-педагогічного супроводу адаптації іноземних студентів до навчання у вищому закладі освіти [10]. Адаптивним проблемам іноземних студентів значну увагу приділяли також зарубіжні соціологи, соціальні психологи та педагоги С. Бокнер, М. Вебер, А. Корміліцин, О. Михайлова, К. Оберг, О. Скворцова, П. Сорокін,

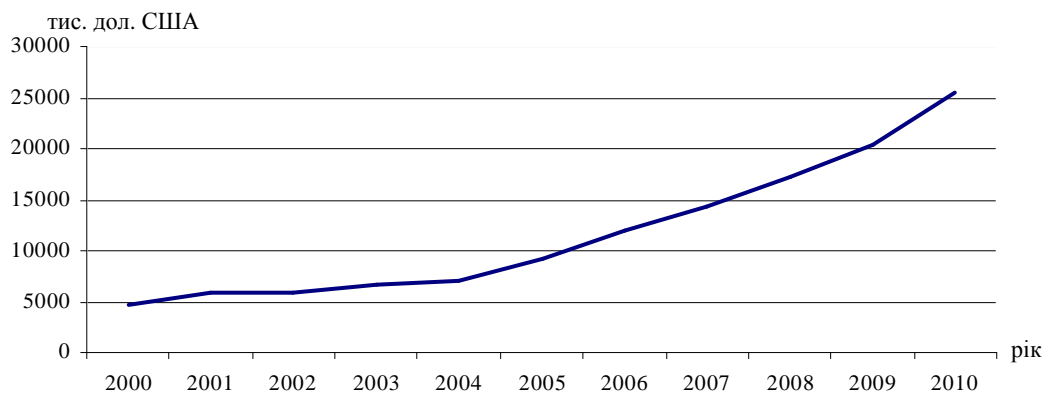
О. Суригін, Г. Триандіс, Т. Чернявська тощо. Д. Плинокос у своєму дослідженні проаналізував сучасний стан ринку освітніх послуг в Україні, надав практичні рекомендації щодо активізації діяльності у сфері надання освітніх послуг іноземним громадянам [14]. Проте питання стосовно обґрунтування механізмів державного управління ринком надання освітніх послуг громадянам іноземних країн в Україні та їх соціальної адаптації практично не досліджені.

Метою статті є розроблення методики проведення дослідження щодо поліпшення стану соціокультурної адаптації іноземних студентів в Україні.

Проведений аналіз досліджень не дає можливості визначити всі проблеми соціокультурної адаптації іноземних студентів в Україні. Тому *першим етапом* методики проведення дослідження повинно бути розроблення опитувальника, який створить умови для отримання повної інформації зазначеного аспекту. Опитування респондентів планується провести у два кроки. Перший дає можливість визначити весь перелік реальних проблем соціокультурної адаптації, другий – оцінити їх шляхом порівняння між собою, тим самим визначивши найбільш вагомі.

Другим етапом методики проведення дослідження має бути розроблення методики оцінювання стану соціокультурної адаптації в Україні іноземних студентів за державами. За статистикою, в Україні найбільше навчається представників Китаю (6 258), Російської Федерації (3 864), Туркменістану (3 823), Індії (2 859), Йорданії (2 566) [2]. Визначення різного стану соціокультурної адаптації іноземних студентів за державами обґрунтовує необхідність розроблення відповідних програм.

Третім етапом методики проведення дослідження повинно бути розроблення методики порівняння регіонів України за їх станом соціокультурної адаптації іноземних студентів. Відповідно до статистики, більша частина іноземних студентів (30 369 осіб) навчаються у п'яти містах України (Харків – 12 004, Київ – 7 983, Одеса – 4 709, Луганськ – 3 340 і Донецьк – 2 333). Особливу увагу в роботі необхідно приділити Харківській області. Експорт освітніх послуг Харківської області та співвідношення видів послуг, що експортуються Харківською областю, нижче відображено на рисунку та в таблиці відповідно.



**Експорт освітніх послуг Харківської області
(доходи від навчання іноземних громадян у вищих навчальних закладах)***

*Графік підготовлено автором за даними Головного управління статистики у Харківській області

Таблиця

Співвідношення видів послуг, що експортуються Харківською областю**

**Таблицю підготовлено автором за даними Головного управління статистики у Харківській області

№ з/п	Вид послуг	Частка в загальному обсязі (у %)
1	Послуги в обробній промисловості	3,4
2	Послуги, пов'язані з будівництвом	2,3
3	Послуги готелів та ресторанів	2,9
4	Послуги транспорту та зв'язку	7,0
5	Послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю	12,3
6	Послуги в операціях із нерухомістю, здаванням під найм та послуги юридичним особам	59,2
7	Послуги у сфері освіти	12,6

Лідерами серед вищих навчальних закладів, у яких навчаються іноземні студенти, є Луганський державний медичний університет (2 241 особа), Харківський національний медичний університет (1 767 осіб), Донецький державний медичний університет (1 521 особа), Вінницький національний медичний університет (1 368 осіб), Національний авіаційний університет (1 338 осіб). У 20-ти медичних закладах навчаються 16,5 тис. іноземців, що становить 38 % загальної кількості іноземних студентів в Україні [2]. У такому контексті незрозуміла відсутність у переліку лідерів за кількістю іноземних студентів навчальних закладів міст Західної України, зокрема Львова.

На підставі отриманих даних також можна визначити причини регіональних диспропорцій щодо надання освітніх послуг іноземним громадянам в Україні та розробити пропозиції щодо їх ліквідації.

Четвертим етапом методики проведення дослідження повинно бути розроблення методики визначення спеціальностей, що є привабливими для іноземних держав. До уваги беруться й спеціальності, за якими навчальні заклади України поки що не надають освітні послуги іноземним студентам. Найбільш популярними програмами навчання для студентів-іноземців є бізнес і менеджмент (20 % усієї кількості мобільних студентів) та інженерія (17 % усієї кількості мобільних студентів) [3].

На підставі отриманих наукових результатів будуть обґрунтовані механізми державного управління ринком надання освітніх послуг громадянам іноземних країн в Україні та їх соціальної адаптації.

Для доведення того, що запропоновані механізми ефективно функціонуватимуть, п'ятим етапом методики проведення дослідження буде прогнозування стану соціокультурної адаптації

іноземних студентів та відповідно доходів від надання освітніх послуг в Україні до і після впровадження запропонованих заходів.

Висновки. Таким чином, необхідно вдосконалювати механізми державного управління ринком надання освітніх послуг громадянам інших країн та проводити додаткові дослідження,

спрямовані на комплексне вирішення вказаної проблеми.

Надалі треба реалізувати кожен етап запропонованої нами методики проведення досліджень щодо поліпшення стану соціокультурної адаптації іноземних студентів в Україні.

Список використаної літератури

1. Британські університети втрачають доходи через кризу [Електронний ресурс] // ТСН.ua. – 2010. – 7 груд. – Режим доступу: <http://tsn.ua/groshi/britanski-universiteti-vtrachayut-dohodi-cherez-krizu.html>.
2. Шуйский А. Восточное дешевле западного [Электронный ресурс] / Андрей Шуйский // Заграница. – 2011. – № 06 (442). – Режим доступа: <http://www.zagran.kiev.ua/article.php?new=442&idart=4427>.
3. Лідери світового освітнього простору [Електронний ресурс] // Освіта.Ua. – 2009. – 25 груд. – Режим доступу: http://osvita.ua/abroad/higher_school/articles/6160.
4. Україна навчає 44 тисячі іноземних студентів: найбільше їдуть з Китаю, найчастіше – до Харкова [Електронний ресурс] // NEWSru.ua. – 2010. – 11 лют. – Режим доступу: <http://www.newsru.ua/ukraine/11feb2010/inostranci.html>.
5. Цілі розвитку тисячоліття. Україна – 2010: національна доповідь. – К. : М-во економіки України, 2010. – 108 с.
6. Господарський І. Особливості навчання іноземних студентів в субординатурі медичного вузу / Ігор Господарський [Електронний ресурс] // Всеукраїнська експертна мережа. – Режим доступу: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=10950.
7. Пономаренко Е. А. Выявление коммуникативных потребностей иностранных студентов английского факультета медицинского вуза в условиях реальной профессиональной коммуникации / Е. А. Пономаренко // Культура народов Причерноморья. – 2004. – № 49. – Т. 2. – С. 194–196.
8. Бардіна-Віж'є О. Ю. Евристичний потенціал концептів «життєвий світ» та «комунікативна дія» у дослідженні процесу адаптації іноземних студентів до нових соціокультурних умов / О. Ю. Бардіна-Віж'є // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. – 2009. – Вип. 15. – С. 624–629.
9. Зозуля І. Є. Полікультурні взаємовідносини іноземних студентів у середовищі вищого навчального закладу України (досвід Вінниччини) / І. Є. Зозуля [Електронний ресурс] // Гуманізм та освіта : матеріали VIII міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 2010). – Режим доступу: <http://conf.vstu.vinnica.ua/humed/2010/txt/Zozulya.php>.
10. Порох Д. О. Психолого-педагогічний супровід процесу адаптації іноземних студентів до навчання у вищому закладі освіти / Д. О. Порох // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. – 2010. – Вип. 6. – С. 321–327.
11. Плинокос Д. Д. Тенденції розвитку діяльності з надання освітніх послуг іноземним громадянам у ВНЗ України [Електронний ресурс] / Д. Д. Плинокос // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. – Вип. 17. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Npkntu_e.

Надійшла до редколегії 21.06.2011

БАБИЧЕВ А. В. ОБОСНОВАНИЯ НЕОБХОДИМОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ ИССЛЕДОВАНИЙ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ АДАПТАЦИИ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ В УКРАИНЕ

Обоснована методика проведения исследования относительно улучшения состояния социокультурной адаптации иностранных студентов в Украине.

BABICHEV A. THE ARGUMENTATION OF NECESSITY OF RESEARCH OF SOCIAL AND CULTURAL ADAPTATION OF FOREIGN STUDENTS IN UKRAINE

The method of conducting out a research on the improvement of social and cultural adaptation of foreign students in Ukraine is substantiated.